

in response to the new social environment, and changing the social environment itself when satisfying adaptive needs of forced migrants for their complete mutual activity and development.

Analyzed psychological problems and mental disorders of forced migrants; it is shown that they have complex nature and affect all major areas of personality: emotional, cognitive, behavioral, motivational -demanded, communicative.

Stated that specially formed psychologically comfortable environment, organized with accounting of specific social problems and psychological state of migrants, can alleviate arising difficulties of sociocultural adaptation, to promote the integration of migrants in the host community.

Prospects for further research is to develop a comprehensive program of social and psychological support adaptation of forced migrants. It is shown that the solution of this problem is characterized by social significance and helps stabilize the socio-economic situation in the host regions.

Keywords: migration, internally displaced persons, forced migrants, social-psychological adaptation.

УДК 159.9:316.61

Бондарчук О.І.

ДУХОВНІСТЬ У СТРУКТУРІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Бондарчук О.І. Духовність у структурі ціннісних орієнтацій керівників навчальних закладів. У статті висвітлено зміст і місце духовності у структурі ціннісних орієнтацій керівників навчальних закладів.

Наведено результати факторного аналізу структури ціннісних орієнтацій керівників освітніх організацій. Констатовано суперечливий характер структури ціннісних орієнтацій управлінців; певну невідповідність їх ціннісних орієнтацій цілям й місії професійної діяльності та завданням освіти. Проаналізовано особливості значущості духовності для управлінців залежно від статі, віку, стажу управлінської діяльності, типу навчального закладу. Показано доцільність розвитку духовності керівників освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: ціннісні орієнтації особистості; керівники навчальних закладів; духовність, післядипломна педагогічна освіта

Бондарчук Е.И. Духовность в структуре ценностных ориентаций руководителей учебных учреждений. В статье раскрыты содержание и место духовности в структуре ценностных ориентаций руководителей учебных заведений.

Приведены результаты факторного анализа структуры ценностных ориентаций руководителей образовательных организаций. Констатирован противоречивый характер структуры ценностных ориентаций управленцев; определенное несоответствие их ценностных ориентаций целям и миссии профессиональной деятельности, а также задачам образования. Проанализированы особенности значимости духовности для управленцев в зависимости от пола, возраста, стажа управленческой деятельности, типа учебного заведения. Показана целесообразность развития духовности руководителей образовательных организаций в условиях последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: ценностные ориентации личности; руководители учебных заведений; духовность, последипломное педагогическое образование.

Вступ. У складних реаліях сьогодення особливого значення набуває духовність педагогічних працівників, зокрема, керівників навчальних закладів, які мусять виховують і навчають прийдешні покоління, виявляючи у поведінці зразки гуманності, толерантності, високої духовності («сіючи розумне, добре, вічне...»). Разом з тим, результати теоретичного аналізу літератури [4; 7 та ін.] та практики управління навчальними закладами різних рівнів свідчать про загрозу

викривлення місії навчального закладу в складних та суперечливих умовах ринкової трансформації суспільно-економічної системи, коли управлінець повинен займати жорстку позицію, спрямовану на забезпечення «виживання» навчального закладу. Це може викликати дисонанс у структурі ціннісних орієнтацій управлінців.

Отже, важливим уявляється активізація внутрішніх ресурсів управлінців, серед яких системостворювальним є ціннісно-сміслова сфера особистості, що складається з ціннісних орієнтацій та особистісних смислів як центральних механізмів внутрішньої регуляції соціальної поведінки людини [1; 2; 5; 6]. Саме цінності, як зазначає Г. Балл [1], є базою, без якої фахівець може бути носієм лише професійних функцій.

Ці положення узгоджуються з розробленою нами моделлю психологічної готовності управлінців до діяльності в умовах змін [13], згідно з якою про високий, творчий рівень такої готовності можна говорити в разі сформованості в них психологічної культури, що базується на духовності, цінностях гуманізму, саморозвитку та самоактуалізації тощо.

Отже актуальним уявляється дослідження ціннісних орієнтацій керівників навчальних закладів та місця духовності в їх структурі.

Вихідні передумови. Слід зазначити, окремі аспекти досліджуваної проблеми вже були предметом уваги дослідників. Зокрема, вивчено різні аспекти ціннісно-мотиваційної сфери особистості: структури та механізмів формування й розвитку ціннісних орієнтацій особистості (З. Карпенко [8], Д. Леонтьєв [10], Г. Радчук [14] та ін.). Розроблялися питання духовних цінностей та їх розвитку (І. Бех [2], С. Максименко [11], Е. Помиткін [12] та ін.), духовності як умови (принципу) самотворення особистості, основи для її сходження до найвищих ціннісних інстанцій (М. Боришевський [5], О Колісник [9], Л. Сердюк [15] та ін.).

Водночас, особливості духовності у структурі ціннісних орієнтацій керівників освітніх організацій вивчені не достатньо.

Мета статті – висвітлити результати емпіричного дослідження особливостей ціннісних орієнтацій керівників навчальних закладів та розкрити зміст і місце духовності в їх структурі.

Виклад методики і результатів досліджень. В емпіричному дослідженні особливостей ціннісних орієнтацій управлінців-освітян взяли участь 482 керівники загальноосвітніх навчальних закладів, з них 51,7% жінок і 48,3% чоловіків, при цьому 84,6% досліджуваних керівників загальноосвітніх навчальних закладів представляли заклади традиційного типу, а 15,4% – заклади нового типу.

Оскільки, за М. Боришевським, одиницею виміру духовності є ціннісні орієнтації, що безпосередньо чи опосередковано пов'язані з моральністю, у дослідженні використано методику М. Рокича [10], спрямовану на вивчення ціннісних орієнтацій керівників, а також авторську методику визначення особистісних характеристик, суб'єктивно значущих для керівників навчальних закладів [4].

Дані підлягали кореляційному, факторному, дисперсійному аналізу з використанням комп'ютерної програми SPSS (версія 17.0).

За результатами дослідження за методикою М. Рокича виявлено, що групу цінностей - цілей, яким віддають перевагу досліджувані керівники навчальних закладів, склали: здоров'я, щасливе сімейне життя, активне діяльнісне життя, любов, цікава робота, життєва мудрість тощо. Водночас викликає стурбованість той факт, що малозначущими виявилися орієнтації на розвиток, творчість, свободу, щастя інших, красу природи й мистецтва. Завершує перелік малозначущих цінностей орієнтація на розваги.

До інструментальних цінностей, яким віддають перевагу досліджувані керівники, віднесено: чесність, освіченість, широту поглядів, вихованість, незалежність, сміливість у відстоюванні своїх поглядів, у той час, як малозначущими виявилися: орієнтації на чуйність, ефективність у справах, раціоналізм, непримирненість до недоліків, відповідальність і високі запити.

Оскільки при дослідженні духовності особливого значення набуває те, як досліджуваний усвідомлює такі цінності, як справедливість, відповідальність, чесність та інші морально релевантні цінності, які переживає почуття по відношенню до інших людей [5, с. 11], одержані результати свідчать про недостатній рівень духовності значної частини керівників навчальних закладів.

Отже, на нашу думку, йдеться про певну невідповідність ціннісних орієнтацій керівників освітніх організацій цілям і місії їх професійної діяльності, завданням освіти загалом.

Цей факт підтвердили результати факторного аналізу, за яким було виявлено досить суперечливу структуру ціннісних орієнтацій досліджуваних управлінців. Загалом було виокремлено 7 факторів, які охопили 69% сумарної дисперсії (табл. 1).

До позитивного полюсу першого фактору «*Цінності професійної самореалізації*» (16,7% сумарної дисперсії) увійшли термінальні цінності: «матеріально забезпечене життя» (0,760), «цікава робота» (0,746) і інструментальні цінності: «виконавська дисципліна» (0,718), «самоконтроль» (0,763), «раціоналізм» (0,631), «відповідальність» (0,365), а до негативного – термінальні цінності: «свобода» (-0,621), «творчість» (-0,458) й інструментальні: «життєрадісність» (-0,564), «чесність» (-0,506), «тверда воля, вміння наполягти на своєму, не відступати перед труднощами» (-0,362) тощо.

Отже, вже у першому факторі можна констатувати протиставлення цікавої роботи й свободи керівників – освітян, що, на нашу думку, є відображенням їх амбівалентної позиції в системі управління освітою.

До позитивного полюсу другого фактору «*Продуктивність життя*» (12,5% сумарної дисперсії) увійшли такі термінальні цінності, як «любов» (0,664), «розваги» (0,505), «щасливе сімейне життя» (0,396) й інструментальні цінності: «вихованість» (0, 836), «високі запити» (0,767), «охайність» (0,533), а до негативного – термінальні цінності «активне діяльнісне життя» (-0,597), «життєва мудрість» (-0,595), «продуктивне життя» (-0,592). Тобто і в цьому випадку йдеться про протиставлення сфери сімейного життя й активного, продуктивного життя особистості.

**Структура ціннісних орієнтацій досліджуваних керівників
освітніх організацій**

Фактори	Основні цінності першого полюсу	Кількість керівників (у %)	Основні цінності другого полюсу	Кількість керівників (у %)
«Цінності професійної самореалізації»	Виконавські якості, самоконтроль	27,9	Свобода, життєрадісність	37,3
«Продуктивність життя»	Любов, розваги, щасливе сімейне життя	38,9	Активне, діяльнісне, продуктивне життя	19,0
«Престиж»	Суспільне визнання	25,1	Творчість	29,0
«Патерналізм»	Патерналізм	52,8	Широта поглядів, терпимість	31,9
«Самодостатність»	Упевненість у собі, ділова ефективність	30,8	Розвиток	35,2
«Досконалість»	Здоров'я	19,4	Непримиренність до недоліків у себе і в інших	32,5
«Альтруїзм»	Щастя інших	35,2	Пізнання, освіченість	24,9

Позитивний полюс третього фактору «Престиж» (10,8% сумарної дисперсії) склали такі термінальні цінності: «наявність вірних, гарних друзів» (0,916), «суспільне визнання» (0,900) й інструментальні цінності: «незалежність» (0,671) і «сміливість у відстоюванні думок» (0,469). Негативний полюс утворили термінальні цінності «творчість» (-0,507) і «розвиток» (-0,468). Таким чином, протиставляються цінності суспільного визнання, престижу й творчості, духовного розвитку особистості.

До позитивного полюсу четвертого фактору «Патерналізм» (8,4% сумарної дисперсії) увійшли термінальні цінності: «продуктивність життя» (0,516) й інструментальні цінності: «чуйність, турботливість» (0,680), а до негативного полюсу – інструментальні цінності «широта поглядів» (-0,845) і «терпимість» (-0,714). Таким чином, даний фактор відображає суперечність між патерналізмом керівників, прагненням опікуватися іншими, турбуватися про них і толерантністю, широтою поглядів.

До позитивного полюсу п'ятого фактору «Самодостатність» (7,9% сумарної дисперсії) увійшли термінальні цінності: «упевненість у собі» (0,710) і інструментальні цінності: «ефективність у справах», а до негативного – термінальні цінності: «розвиток» (-0,759). Отже, цінності самодостатності поєднуються у свідомості керівників освіти з проблемами розвитку, роботи над собою, постійного фізичного й духовного вдосконалення.

Позитивний полюс шостого фактору «Досконалість» (7,2% сумарної дисперсії) склали термінальні цінності «здоров'я» (0,735) й інструментальні цінності: «життєрадісність» (0,392), а негативний полюс – термінальні цінності: «краса природи й мистецтва» (-0,698) й інструментальні цінності: «непримиренність до недоліків у себе й інших» (-0,757). Отже, у даному випадку йдеться про протиставлення прагнення особистості до досконалості в усьому й здоров'я.

До позитивного полюсу сьомого фактору «Альтруїзм» (5,5% сумарної дисперсії) увійшли термінальні цінності: «щастя інших» (0,640) і інструментальні цінності: «чуйність, турботливість» (0,484), а негативного полюсу – термінальні цінності: «пізнання» (-0,791) й інструментальні цінності: «освіченість» (-0,678). Тобто, і в даному випадку можна говорити про суперечливі тенденції щодо реалізації головної місії керівника освітньої організації – сприяння розвитку інших, яке в його свідомості поєднується з утрудненнями в пізнанні, можливості розширення своєї освіти, світогляду, загальної культури, інтелектуального розвитку тощо.

Установлено *особливості ціннісних орієнтацій досліджуваних керівників залежно від статі, віку, стажу управлінської діяльності, типу навчального закладу* тощо.

Зокрема, виявлено, що для чоловіків більш значущими є орієнтація на перший полюс факторів «Цінності професійної реалізації», «Життєва активність», «Самодостатність», «Досконалість», «Альтруїзм», а для жінок значущими виявилися цінності другого полюсу даних факторів ($p < 0,01$). Іншими словами, чоловіки більше цінують матеріально забезпечене життя, цікаву роботу, впевненість у собі, ділову ефективність, здоров'я, а жінки – цінності свободи, розвитку, творчості, прагнення до досконалості. При цьому встановлено, що з віком у керівників-чоловіків цінності професійної реалізації й продуктивності життя зростають, у той час, як для жінок більшої ваги набувають цінності престижу й самодостатності (рис. 1).

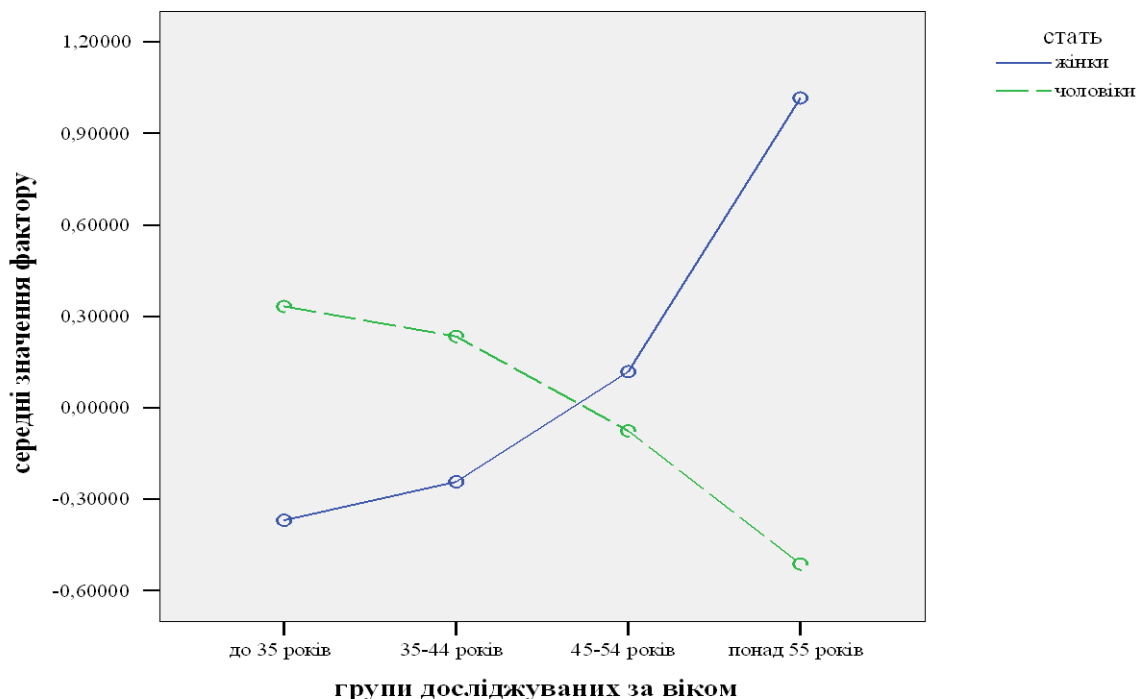

Рис. 1. Значущість фактору «Цінності професійної самореалізації» для керівників освітніх організацій залежно від статі й віку.

Подібні тенденції встановлено для досліджуваних управлінців залежно від стажу роботи.

Щодо типу навчального закладу виявлено, що керівники навчальних закладів традиційного типу більше орієнтовані на такі цінності професійної самореалізації, як матеріально забезпечене життя, виконавські якості, самоконтроль, у той час, як для керівників навчальних закладів нового типу більшої ваги набувають цінності свободи, творчості, альтруїзму, самодостатності тощо ($p < 0,01$).

У цілому, можна констатувати недостатній рівень розвитку духовності значної кількості керівників навчальних закладів.

Одержані висновки підтверджуються результатами авторської методики, за якою визначено особистісні характеристики, що є суб'єктивно значущих для керівників навчальних закладів. За результатами факторного аналізу було виокремлено 7 факторів, що охоплюють 78,2 % сумарної дисперсії (табл. 2).

Таблиця 2

Структура уявлень керівників навчальних закладів щодо значущості векторів особистісного та професійного розвитку (за результатами факторного аналізу).

Фактори	Рівні значущості (кількість досліджуваних у %)		
	Низький	Середній	Високий
Суб'єктність	24,8	38,2	36,9
Духовність	32,3	26,2	41,5
Самодостатність	30,5	39,6	29,9
Професійне вдосконалення	20,2	53,0	26,8
Автентичність	30,5	29,5	40,0
Адекватна самооцінка	17,8	51,4	30,8
Усвідомлення проблемності світу	33,0	35,6	31,4

1 фактор (22,4 % сумарної дисперсії), який склали уявлення щодо значущості вміння знаходити позитивні моменти в теперішній час (0,887), усвідомленого ставлення до свого життєвого шляху (0,860), розуміння й прийняття інших (0,830), вчинковий характер взаємодії з іншими (0,703) тощо, був проінтерпретований нами як «Суб'єктність».

До 2 фактору (14,1 % сумарної дисперсії) увійшли уявлення щодо важливості гуманістичних (0,846) і духовних цінностей (0,686), відповідального ставлення до дійсності (0,739) тощо. Відповідно він був проінтерпретований як «Духовність».

3 фактор (12,1 % сумарної дисперсії) склали уявлення про значущість сприйняття довкілля як того, що забезпечує свободу пересування (0,742) водночас із самодостатністю, впевненістю в своїх силах (0,607), у той час, як на протилежному полюсі знаходиться усвідомлення значущості критики й самокритики (-0,787), що дало підставу проінтерпретувати його як «Самодостатність».

4 фактор (9,0 % сумарної дисперсії), до якого увійшли уявлення керівників навчальних закладів щодо значущості прагнення до професійного вдосконалення (0,850), творчості (0,718) в поєднанні з позитивним ставленням до себе як керівника (0,630), був проінтерпретований як «Професійне вдосконалення»

5 фактор (8,2 % сумарної дисперсії) склали уявлення про значущість щирого вираження своїх почуттів (0,833) у поєднанні з визначеною стратегією життєдіяльності (0,638), що дало можливість визначити його як «Автентичність».

6 фактор (6,5 % сумарної дисперсії) склали уявлення про значущість для особистісного розвитку адекватної самооцінки (0,886), відповідно даний фактор отримав назву «Адекватна самооцінка».

7 фактор (5,9 % сумарної дисперсії), до якого увійшли уявлення про значущість бачення різноманітних проблем дійсності (0,770), в тому числі й своїх проблем, як керівника, та бажання розв'язати їх (0,623), був проінтерпретований як «Усвідомлення проблемності світу».

Як впливає з даних, поданих у табл. 2, лише третина керівників має високий рівень усвідомлення значущості суб'єктності, духовності та інших факторів у контексті власного особистісного розвитку. Третина керівників має середній рівень такого усвідомлення, а третина – низький.

При цьому встановлено особливості прояву даних уявлень залежно від віку керівників навчальних закладів (табл. 3).

Як це показано у табл. 3, якщо висока значущість духовності для керівників віком до 35 років виявлена лише у 30,8 % досліджуваних, у керівників віком 35-44 роки – у 36,4 %, у управлінців віком 45-54 роки – у 57,6 %, то у керівників, що мають 55 років і більше, велику значущість духовності відзначає вже 81,8 % досліджуваних ($p < 0,01$).

Цей досить тривожний факт для молодого покоління керівників навчальних закладів є, на наш погляд, наслідком девальвації цінностей, що відбуваються в нашій країні та потребує спеціальної уваги як з боку держави, так і з боку освітньої галузі та самих управлінців.

Таблиця 3

Значущості духовності для керівників навчальних закладів залежно від їх віку

Групи досліджуваних за віком	Рівні значущості духовності (кількість досліджуваних у %)		
	низький	середній	високий
До 35 років	34,1	35,2	30,8
35-44 роки	35,6	28,0	36,4
45-54 років	34,3	8,1	57,6
55 років і більше	12,1	6,1	81,8

Одержані результати засвідчили доцільність розвитку духовності керівників навчальних закладів в умовах післядипломної педагогічної освіти. При цьому *складовими* такого розвитку можуть виступати:

- *когнітивна*, що забезпечує добру обізнаність управлінців у сутності та

чинниках духовності, усвідомленні власних ціннісних орієнтацій, професійних цінностей і смислів, розвитку духовності тощо;

- *афективна*, яка спрямована на актуалізацію потреби у розвитку ціннісно-сислової сфери в бік духовності; мотивів самопізнання, саморозвитку, саморегуляції та самоконтролю; прийняття та гуманістичної спрямованості професійних цінностей;

- *когнітивна*, що передбачає реалізацію духовних цінностей у щоденній професійній діяльності та поведінці управлінців тощо.

Відповідно йдеться про такі *етапи перебудови й розвитку духовності* фахівців, де кожен етап спрямований на вирішення конкретних завдань:

- 1) підготовчий етап, на якому здійснюється актуалізація прагнення вчителів до роботи з власною ціннісно-сисловою сферою;

- 2) етап діагностики – вивчення власних ціннісних орієнтацій і смислів, у тому числі, духовності, у професійній діяльності;

- 3) етап аналізу усвідомлення керівником власних ціннісних орієнтацій і смислів та їх співставлення з «ідеальними» відповідно до сучасних вимог;

- 4) етап сприяння прийняттю духовних цінностей освітянина;

- 5) етап реалізації цінностей в професійній поведінці;

- 6) етап прогнозування подальшої саморозвитку керівником власної ціннісно-сислової сфери в бік духовності.

Ініціювання саморозвитку ціннісно-сислової сфери управлінців в умовах післядипломної педагогічної освіти можливе у процесі *інтеріоризації зовнішніх соціальних впливів*, у ролі яких можуть виступити [3; 4]:

- 1) *власний приклад* референтних для управлінця осіб з високо розвинутими духовними цінностями, коли інші шляхом *наслідування* або *свідомо*, на основі *порівняння* власних цінностей з тими, що демонструють «еталонні» управлінці, засвоюють зразки їх поведінки;

- 2) *пряме навчання* за рахунок розширення системи уявлень освітян завдяки доповненню новими елементами знань щодо сутності духовності та можливостей її розвитку;

- 3) так зване *«психологічне щеплення»*, іншими словами, надання індивіду інформації, що попередньо готує його до можливих негативних наслідків або труднощів на шляху розвитку духовності в складних умовах сьогодення;

- 4) *пряме перенавчання*, коли відбувається трансформація актуальних ціннісних орієнтацій і смислів управлінців в ідеальні;

- 5) *непряме перенавчання* шляхом інтерпретації результатів діяльності керівника таким чином, щоб сформувати у нього рефлексію, необхідну для усвідомлення та розвитку духовності.

Висновки і подальші перспективи досліджень. Констатовано особливості ціннісних орієнтацій керівників навчальних закладів: суперечливий характер структури ціннісних орієнтацій управлінців; певну невідповідність ціннісних орієнтацій частини управлінців цілям і місії їх професійної діяльності, завданням освіти; амбівалентність духовних цінностей тощо.

Показано доцільність розвитку ціннісно-сміслової сфери керівників освітніх організацій в бік духовності. Визначено складові та етапи розвитку та саморозвитку ціннісно-сміслової сфери керівників навчальних закладів в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Перспективними напрямками подальших досліджень є дослідження психологічної готовності викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти до розвитку духовності керівників освітніх організацій.

Список використаних джерел

1. Балл Г. О. Психология в рациогуманистической перспективе : избр. труды / Г. О. Балл. – К. : Основа, 2006. – 408 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності : наук. видання. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
3. Бондаренко О. Ф. Суб'єктність як етичний вимір: у пошуках вітчизняної традиції у психотерапії / О. Ф. Бондаренко // Людина. Суб'єкт. Вчинок : філософсько - психологічні студії : [зб. наук. праць / ред. В.О. Татенко]. – К. : Либідь, 2006. – С. 52–69.
4. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. – К. : Наук. світ, 2008. – 318 с.
5. Виховання духовності особистості : навч.-метод. посіб. / [М. Й. Боришевський, Л. І. Пилипенко, О. І. Пенькова та ін.] ; за заг. ред. М. Й. Боришевського. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 104 с.
6. Готовцева Н. Г. Влияние личностно-профессиональной самоактуализации на формирование ценностных ориентаций будущих педагогов / Н. Г. Готовцева // Электронное научное издание «Труды МГТА: электронный журнал <http://rudocs.exdat.com/docs/index-88789.html>
7. Карамушка Л. М. Технології підготовки персоналу освітніх організацій до роботи в умовах соціально-економічних змін / Л. М. Карамушка // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – 2008. – Т. I, Ч. 20. – С. 12–16.
8. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості : монографія / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 512 с.
9. Колісник О. П. Психологія духовного саморозвитку особистості : монографія / О. П. Колісник. – Луцьк : Вежа, 2007. – 388 с.
10. Леонтьев Д. А. Методика изучения ценностных ориентаций / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1992. – 17 с.
11. Максименко С.Д. Генезис существования личности / С.Д. Максименко. – К. : КММ, 2006. – 240 с.
12. Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості : монографія / Е. О. Помиткін. – К. : Наш час, 2007. – 280 с.
13. Психологічна підготовка керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін : посібник / О. І. Бондарчук, Л. М. Карамушка, А. С. Москальова та ін.; за наук. ред. О. І. Бондарчук – К., 2014. – 194 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8298>
14. Радчук Г. К. Проблеми становлення аксіосфери особистості в освітньому середовищі / Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України; за ред. С. Д. Максименка. – 2007. – Т. IX, Вип. 34. – С. 338-344.
15. Сердюк Л. З. Самотворення особистості як цілісний самодетермінований феномен / Л. З. Сердюк // Актуальні проблеми психології зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України; за ред. С. Д. Максименка. – 2015. – Т. 7, Вип. 38. – С. 422-431.
16. Bondarchuk O. Changes of professional value orientations of teachers in the system of post-graduate education / O. Bondarchuk, A. Pecherska // Social Welfare: Interdisciplinary Approach. – 2013. – 3(1). – P. 66 – 78.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Ball G. O. Psihologija v raciogumanisticheskoj perspektive : izbr. trudy / G. O. Ball. – K. : Osnova, 2006. – 408 s.
2. Beh I. D. Vihovannja osobistosti: Shodzhennja do duhovnosti : nauk. vidannja. / I. D. Beh. – K. : Libid', 2006. – 272 s.
3. Bondarenko O. F. Sub'ektnist' jak etichnij vimir: u poshukah vitchiznjanoi tradicii u psihoterapii / O. F. Bondarenko // Ljudina. Sub'ekt. Vchinok : filosofsko - psihologichni studii : [zb. nauk. prac' / red. V.O. Tatenko]. – K. : Libid', 2006. – S. 52–69.
4. Bondarchuk O. I. Social'no-psihologichni osnovi osobistisnogo rozvitku kerivnikiv zagal'noosvitnih navchal'nih zakladiv u profesijnij dijtal'nosti : monografija / O. I. Bondarchuk. – K. : Nauk. svit, 2008. – 318 s.
5. Vihovannja duhovnosti osobistosti : navch.-metod. posib. / [M. J. Borishevs'kij, L. I. Pilipenko, O. I. Pen'kova ta in.] ; za zag. red. M. J. Borishevs'kogo. – Kirovograd : Imeks-LTD, 2013. – 104 s.
6. Gotovceva N. G. Vlijanie lichnostno-professional'noj samoaktualizacii na formirovanie cennostnyh orientacij budushhih pedagogov / N. G. Gotovceva // Jelektronnoe nauchnoe izdanie «Trudy MGTA: jelektronnyj zhurnal <http://rudocs.exdat.com/docs/index-88789.html>
7. Karamushka L. M. Tehnologii pidgotovki personalu osvithnih organizacij do roboti v umovah social'no-ekonomichnih zmin / L. M. Karamushka // Aktual'ni problemi psihologii: zb. nauk. pr. Institutu psihologii imeni G. S. Kostjuka NAPN Ukraïni. – 2008. – T. I, Ch. 20. – S. 12–16.
8. Karpenko Z. S. Aksiologichna psihologija osobistosti : monografija / Z. S. Karpenko. – Ivano-Frankivs'k : Lileja-NV, 2009. – 512 c.
9. Kolisnik O. P. Psihologija duhovnogo samorozvitku osobistosti : monografija / O. P. Kolisnik. – Luc'k : Vezha, 2007. – 388 s.
10. Leont'ev D. A. Metodika izuchenija cennostnyh orientacij / D. A. Leont'ev . – M. : Smysl, 1992. – 17 c.
11. Maksimenko S.D. Genezis sushhestvovaniija lichnosti / S.D. Maksimenko. – K. : KMM, 2006. – 240 s.
12. Pomitkin E. O. Psihologija duhovnogo rozvitku osobistosti : monografija / E. O. Pomitkin. – K. : Nash chas, 2007. – 280 s.
13. Psihologichna pidgotovka kerivnikiv osvithnih organizacij do dijtal'nosti v umovah zmin : posibnik / O. I. Bondarchuk, L. M. Karamushka, A. S. Moskal'ova ta in.; za nauk. red. O. I. Bondarchuk – K., 2014. – 194 s. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8298>
14. Radchuk G. K. Problemi stanovlennja aksiosferi osobistosti v osvith'nomu seredovishhi / Aktual'ni problemi psihologii : zb. nauk. pr. Institutu psihologii im. G. S. Kostjuka APN Ukraïni; za red. S. D. Makisimenka. – 2007. – T. IX, Vip. 34. – S. 338–344.
15. Serdjuk L. Z. Samotvorennya osobistosti jak cilisnij samodeterminovaniij fenomen / L. Z. Serdjuk // Aktual'ni problemi psihologii zb. nauk. pr. Institutu psihologii im. G. S. Kostjuka NAPN Ukraïni; za red. S. D. Makisimenka. – 2015. – T. 7, Vip. 38. – S. 422–431.
16. Bondarchuk O. Changes of professional value orientations of teachers in the system of postgraduate education / O. Bondarchuk, A. Pecherska // Social Welfare: Interdisciplinary Approach. – 2013. – 3(1). – P. 66–78.

Bondarchuk O. I. The spirituality in the structure of value orientations of school leaders.

The article deals with the meaning and the place of spirituality in the structure of value orientations of school leaders

The results of the factor analysis of the structure of value orientations heads of educational organizations are shown. It notes the contradictory character of the structure of value orientations heads of educational institutions; a mismatch value orientations in relation to management goals mission of their professional activities and the tasks of education; the opposition of value of inter-

esting work and freedom; sphere of family life and an active, productive life personality; the values self-sufficiency and development work on yourself; personality desire to achieve perfection in everything and the value of health. The features of spirituality of managers depending on gender, age, experience of management, type of school are determined. According to this it is concluded that the development of spirituality of leaders of educational organizations in terms of postgraduate pedagogical education is very actual. The structure of development of spirituality of leaders of educational organizations (cognitive, affective and conative components) is shown.

The stages of self-development and development of value-sense sphere leaders of educational organizations are determined. Stated that the initiation of spirituality of managers in terms of postgraduate education is the possible by internalization of external social influences such as: own example and direct teaching, so-called «psychological inoculation» etc.

In further studies it is possible to analyze the psychological readiness of teachers of institutions postgraduate pedagogical education to development of spirituality of leaders of educational organizations etc.

Key words: value orientations; heads of educational institutions; spirituality, postgraduate education

УДК 159.923.6

Брюховецька О.В.

ОСОБЛИВОСТІ ЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Брюховецька О.В. Особливості етнічної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. У статті охарактеризовані категорії «духовність» і «толерантність». Представлені визначення понять «етнічна толерантність» і «етнічна толерантність керівника».

Наведено результати емпіричного дослідження рівня розвитку етнічної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Визначено недостатній рівень розвитку етнічної толерантності досліджуваних керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Виявлено вплив гендерно-вікових чинників на рівень розвитку етнічної толерантності досліджуваних керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Зроблено висновок про необхідність розвитку етичної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів в системі післядипломної педагогічної освіти в умовах спеціально організованого навчання.

Ключові слова: духовність, толерантність, етнічна толерантність, керівники загальноосвітніх навчальних закладів.

Брюховецкая А.В. Особенности этнической толерантности руководителей общеобразовательных учебных заведений. В статье охарактеризованные категории «духовность» и «толерантность». Представленные определения понятий «этническая толерантность» и «этническая толерантность руководителя».

Приведены результаты эмпирического исследования уровня развития этнической толерантности руководителей общеобразовательных учебных заведений. Определен недостаточный уровень развития этнической толерантности исследуемых руководителей общеобразовательных учебных заведений. Выявлено влияние гендерно-вековых факторов на уровень развития этнической толерантности исследуемых руководителей общеобразовательных учебных заведений.

Сделан вывод о необходимости развития этической толерантности руководителей общеобразовательных учебных заведений в системе последипломного педагогического образования в условиях специально организованной учебы.

Ключевые слова: духовность, толерантность, этническая толерантность, руководители общеобразовательных учебных заведений.